

ПЛАТІЖНА СИСТЕМА ЯК БАЗОВИЙ ЕЛЕМЕНТ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ: ІНСТИТУЦІОНАЛЬНО-ПОВЕДІНКОВІ АСПЕКТИ

О. В. Єрмошкіна, д. е. н., професор, ermoshkina.o.v@nmu.one, 0000-0002-4013-3575,

Н. М. Мусаєва, аспірант, musaieva.n.m@nmu.one, 0000-0002-1743-3481,

НТУ «Дніпровська політехніка»

Методологія дослідження. Для вирішення визначених в роботі задач були використані методи: історичний та логічний – для вивчення існуючих тлумачень поняття «платіжна система» та критичного аналізу – для формулювання власного визначення даної категорії з огляду на особливості цифрової трансформації економіки, методи систематизації – для формування та обґрунтування підходу щодо побудови авторського бачення процесів розвитку платіжної системи як базового елементу цифрової економіки. Також в дослідженні використано базові концепції поведінкових фінансів, які дозволили встановити мотиваційні особливості формування ФінТех та ТехФін компаній на фінансовому ринку.

Результати. У статті сформульовано нове тлумачення поняття «платіжна система» з метою його актуалізації для подальшого виявлення закономірностей взаємодії економічних суб'єктів у механізмі цифрової економіки. Проведене дослідження теорій розвитку платіжних інструментів дозволило охарактеризувати роль платіжної системи в економіці. На основі ретроспективного аналізу процесу розвитку платіжної системи із застосуванням еволюційного підходу виділено етап появи ФінТех та ТехФін компаній. З метою виявлення ступеня проникнення компаній нового типу на традиційний фінансовий ринок досліджено динаміку обсягу платежів представників ТехФін (PayPal) та динаміку зростання клієнтської бази ФінТех (monobank), що є прикладами трансформованих успішно функціонуючих цифрових інструментів.

Новизна. Запропоноване тлумачення поняття «платіжна система» дозволяє комплексно охопити усіх економічних суб'єктів, що є учасниками процесу обміну платіжними інструментами, та ефективно аналізувати взаємодії як класичних, так і новоутворених економічних інститутів у процесі цифрової трансформації суспільства.

Практична значущість. Виявлена різниця між поняттями ТехФін компаній та ФінТех впроваджень дозволяє розмежувати їхню діяльність, підготуватись компаніям юридично та технологічно, та вибрати відповідний шлях реалізації нової технології для здійснення фінансових операцій.

Ключові слова: платіжна система, платіжний інструмент, ТехФін компанія, ФінТех впровадження, поведінкові фінанси.

Постановка проблеми. Надійні та ефективні платіжні системи є запорукою стабільного функціонування економіки в цілому. З активним розвитком електронної безготівкової економіки в Україні та світі зростає популярність безготівкових розрахунків, які в основному здійснюються за допомогою платіжних систем. Вони, певною мірою, спрощують, прискорюють та забезпечують безпеку фінансових операцій між

контрагентами. Сучасна епідемічна ситуація, поширення коронавірусної інфекції COVID-19 та встановлення карантину також призводить до мінімізації споживання готівки.

Глобальна інформатизація стала основою для формування нової економічної моделі, цифрові та інституційні основи якої реалізуються за допомогою механізмів стратегій інноваційного розвитку

найсучасніших країни світової економіки. Зміна норм і правил, глобалізація та трансформація елементів платіжної системи спонукає до поглиблення вивчення поняття «платіжна система».

Крім того, слід зазначити, що в сучасних умовах інформаційної трансформації суспільства виникають певні ризики та загрози щодо створення, впровадження та використання певних платіжних технологій та інструментів, що, у свою чергу, позначається на ставленні окремих економічних суб'єктів до фінансових технологій, інструментів, платіжних систем. В цьому аспекті важливим є не тільки розуміння сутності та механізмів функціонування платіжних систем, гібридних фінансових утворень, а й поведінкових аспектів створення, впровадження та використання відповідних фінансових, технологічних та платіжних технологій, механізмів, процедур.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням безготівкових розрахунків та розрахунково-касових операцій, проблемам електронних грошей присвячені роботи вітчизняних та іноземних науковців Я. Белінської, Я. Лінкера, А. Ліппіса, Т. Маршала, О. Махаєвої, В. Міщенко, А. Святенка та інших.

Розробкою стратегій розвитку інформаційної (цифрової) економіки займаються уряди провідних країн світу (Австралії, Канади, США, Японії, Китаю та ін.) та міжнародні організації (ОЕСР, Світовий банк, Європейська Комісія тощо). Також дослідженню цієї проблематики присвячували свої роботи такі вітчизняні дослідники як Циганов С. А., Апелькова В. В. [1], Бабух І. Б., Нікіфоров П. О. [2], Островська Н. С., Лотоцький Б. І. [12] та інші.

Варто зазначити, що у наведених наукових доробках автори розглядають платіжну систему лише як сукупність інструментів та методів, тобто характеризується лише механізм, а не система в цілому.

В контексті даної роботи платіжна система розглядається як елемент еволюційної економіки. Бо еволюційна економіка пов'язана з вивченням процесів, які трансформують економіку для компаній, установ, галузей, зайнятості, виробництва, торгівлі та

зростання внутрішньо, завдяки діям різних суб'єктів на основі досвіду та взаємодії за допомогою еволюційного методу.

Враховуючи зазначене, доцільно надати подальший розвиток існуючим підходам до тлумачення поняття «платіжна система» в контексті розвитку (або, можливо, з урахуванням особливостей цифрового суспільства та цифрової економіки).

Необхідно підкреслити, що в більшості теоретичних досліджень платіжні системи, а також інші сучасні фінансові технології розглядаються саме з класичної точки зору, коли всі економічні агенти виходять з позицій раціонального вибору переваг та критичної оцінки недоліків певних операцій. На таких саме позиціях ґрунтуються й дослідження щодо функціонування нових компаній, орієнтованих на поєднання сучасних фінансових інструментів, операцій, процедур та технологій їх імплементації.

Однак, як свідчать дослідження, які висвітлюють поведінкові аспекти діяльності економічних суб'єктів та учасників фінансового ринку, такі фактори, як поведінкові особливості, емоційна складова прийняття фінансових рішень, схильність економічних суб'єктів до опортуністичної поведінки, тощо, мають далеко не другорядне значення та суттєво впливають на результати та процеси функціонування таких гібридних компаній.

Формулювання мети статті. Метою даного дослідження є визначення поняття платіжної системи з урахуванням вимог, елементів та компонентів цифрової економіки з інституціональної та поведінкової точки зору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Цифрова (інформаційна) ера характеризується великою концентрацією даних в інтернет-середовищі. Багато процесів переходить у цифровий формат, зменшується вплив традиційних фінансових інститутів на процес грошового обміну. Цифровий формат передбачає використання сучасних технологій для здійснення операцій віддалено.

З появою ТехФін компаній та ФінТех впроваджень, процес обміну платіжними інструментами трансформувалася зі звичного відвідування установ чи комунікації з їх представниками у онлайн-операції, що мо-

жуть бути здійснені миттєво та без залучення інших людей. Зважаючи на це, для більш точного вивчення економічних процесів та виявлення закономірностей у економічній діяльності у цифровій ері, існує необхідність перегляду трактувань поняття «платіжна система» та запропонування нового тлумачення, що включає нові інструменти та суб'єкти, які не були враховані раніше.

Платіжна система – це сукупність відносин, що виникає між економічними суб'єктами в процесі створення, обміну, розподілу та перерозподілу платіжних інструментів з метою здійснення розрахунків, переказу коштів та врегулювання боргових зобов'язань між учасниками економічного обігу.

Суб'єктами національної економіки є інституційні одиниці (підприємства, організації, установи, домашні господарства), які

здійснюють певний вид економічної діяльності.

Не випадково поняття «платіжної системи» помилково ототожнюють з поняттям «платіжна організація», тому що основну функцію платіжної системи впроваджують саме платіжні організації. З цієї точки зору можна розглядати платіжну систему як економічно-соціальний інститут з сукупністю встановлених правил гри та діючих відповідно до цих правил соціальних суб'єктів, у першу чергу організаційних структур.

Аналізуючи підходи до визначення терміну «платіжна система» (табл.1), слід констатувати, що як в сучасних дослідженнях, так і в дослідженнях попередніх років відсутня єдина думка щодо визначення цього терміну.

Таблиця 1

Тлумачення змісту терміну «платіжна система» вітчизняними за зарубіжними авторами

Автор	Визначення терміну «платіжна система»	Особливості підходу
І. Б. Бабух	Платіжною системою є <u>сукупність юридичних норм</u> , які регулюють у суспільстві організацію кредитних грошей та порядок їх використання у функції платежу і функції обігу [2]	Відсутня конкретика щодо суб'єктів платіжної системи та її елементів. П. с. розглядається лише з юридичного боку або лише як механізм, не торкаючись економічної сутності поняття.
НБУ/Відповідно до Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні»	Платіжна система (payment institution) – платіжна організація – <u>учасники платіжної системи</u> та <u>сукупність відносин</u> , що виникають між ними при проведенні переказу коштів. Проведення переказу коштів є обов'язковою функцією, що має виконувати П. с.[3]	
Фредерік Мишкін	Платіжна система – <u>метод</u> проведення ділових операцій в економіці [4]	
М. Образцов	Платіжна система – <u>механізм</u> переказу коштів від однієї особи іншій за законами, правилами та стандартами, що визначають права, обов'язки та відповідальність учасників[5].	
Д. Лагутін	Платіжна система – це <u>система банківських механізмів</u> , які служать для переказу грошових коштів між суб'єктами господарювання [6]	
Дж. Є. Спіндлер	Платіжна система – це <u>ряд правил, установ і технічних механізмів</u> для переказу коштів, що є невід'ємною частиною грошово-кредитної системи економіки.	
О. Д. Вовчак	Платіжна система – це <u>набір платіжних інструментів</u> , банківських і, як правило, міжбанківських систем переказу коштів, поєднання яких забезпечує грошовий обіг разом з інституційними правилами та процедурами, що регламентують використання цих інструментів і механізмів [7]	
І. С. Кравченко і Ю. С. Балакіна	Платіжна система є <u>інфраструктурою</u> фінансового ринку, що містить установу, яка забезпечує операційну діяльність платіжної системи, учасників платіжної системи, а також інші елементи, що забезпечують здійснення розрахунків за платежами і переказами учасників і користувачів послуг платіжних систем або третіх осіб шляхом взаємодії між ними у межах визначеного правового поля [8]	Дане визначення розкриває П. с. в контексті банківської сфери. Не є достатньо вичерпним в умовах розвитку ТехФін інструментів.
		П. с. розглядається лише як установа, тим самим це визначення обмежує функції та сфери діяльності П. с.

Ю. Ю. Мазіна	Платіжна система – <u>сукупність інститутів</u> , інструментів та процедур, передбачених для врегулювання і погашення зобов'язань економічних суб'єктів під час придбання та використання ними матеріальних, нематеріальних та фінансових ресурсів [9]	П. с. розглядається з точки зору інструменту погашення зобов'язань, не враховуючи механізми, правила та норми, що властиві для платіжних систем.
О. М. Коробейникова	Платіжна система – <u>сукупність фінансових інститутів</u> , що здійснюють операційну, координаційну, консультаційну та інші види діяльності у сфері здійснення платежів і розрахунків в економіці та (або) її окремих секторах [10]	

Джерело: [2–10]

Як видно з табл. 1, при визначенні поняття «платіжна система» автори використовують такі категорії: сукупність норм, сукупність відносин, метод, механізм, набір інструментів, інфраструктура, сукупність інститутів. На наш погляд, наведені визначення поняття «платіжна система» тим чи іншим чином обмежені. Так, в роботах авторів І. Б. Бабух, Ф. Мишкін, М. Образцов, Д. Лагутін та Дж. Є. Спіндлер відсутня конкретика щодо визначення суб'єктів платіжної системи та її елементів [2, 4, 6]. Платіжна система розглядається лише з юридичного боку або лише як механізм, не торкаючись економічної сутності поняття. О. Д. Вовчак розкриває визначення терміну «платіжна система» лише в контексті банківської сфери, що, на наш погляд, не є достатньо вичерпним в умовах розвитку ТехФін інструментів [7]. В роботах І. С. Кравченко і Ю. С. Балакіна платіжна система розглядається лише як установа, що обмежує її функції та сфери діяльності [8]. Платіжна система Ю. Ю. Мазіною та О. М. Коробейниковою розглядається з точки зору інструменту погашення зобов'язань, не враховуючи механізми, правила та норми, що властиві для платіжних систем [9, 10].

Невизначеність у тлумаченні поняття «платіжна система» та розкритті його сутності, відсутність визначення чітких меж його використання в умовах розвитку інституціональної інфраструктури у процесі цифрової трансформації суспільства призводить до того, що вченими розробляються все нові і нові концептуальні основи використання платіжних систем.

Тому метою даної публікації є дослідження генезису розвитку підходів до визна-

чення терміну «платіжна система», розгляд сутності цього поняття та, на цій основі, формулювання концептуальних основ його застосування в умовах цифрової трансформації суспільства.

Об'єктом платіжної системи є платіжні інструменти. Платіжний інструмент – засіб конкретної форми на паперових, електронних або інших носіях, що використовується для ініціювання переказів. До платіжних інструментів належать переказні документи (включаючи рахунки) та електронні способи оплати.

Виходячи з цього, розвиток поглядів на поняття «платіжна система» можна проаналізувати через призму розвитку саме платіжних інструментів і того, як цей розвиток сприяв зміні поглядів на платіжну систему в цілому.

Оскільки основним платіжним інструментом є гроші, логічно почати з аналізу функції грошей як засобу платежу. В грошовій теорії цю функцію прийнято пов'язувати з появою кредиту, кредитних грошей. При появі кредитних операцій став відбуватися розрив у часі між рухом товару від продавця до покупця і зустрічним рухом грошей. Почався процес самостійного руху грошей, не пов'язаного з безпосереднім зустрічним рухом товарів. Це і визначило зародження самостійної функції грошей як засобу платежу. Поступове ускладнення економічних відносин формувало і нові вимоги до національних платіжних систем, як виникнення регулятора грошового обігу, емітента платіжних інструментів, формування вимог до учасників процесу, встановлення правил, принципів та норм здійснення платіжного обміну тощо[2].

Протягом століть гроші, як і погляди на них, змінювались, і навіть у наш час їх стан не можна вважати завершеним.

Сформульовано еволюцію платіжних інструментів як елементів платіжної системи (рис. 1).

Рис. 1. Еволюція платіжних інструментів як елементів платіжної системи [11]

У якості перших платіжних інструментів можна розглядати золото та срібло, які стали грошима через свою дорогоцінність та довговічність. Вважається, що перші монети з'явилися в Китаї та в країнах Близького Сходу в XIII-XII ст. до н. е. Це були здебільшого мідні монети. Близько 4 тис. років тому в Ассирії почали карбувати монети із золота. Платіжна система у ті часи обмежувалась рухом лише цих металів і стосувалась більше індивідів, ніж цілих організацій та фінансових інституцій. Проблема системи платежів, яка ґрунтувалася тільки на до-

рогоцінних металах, полягала в тому, що така форма грошей є дуже витратною і незручною.

Наступний етап у розвитку платіжних систем позначився появою паперових грошей як платіжного інструменту. Паперові гроші мають істотну перевагу порівняно з дорогоцінними металами, але водночас вони можуть стати повноцінним засобом обміну тільки за умови довіри до влади, яка здійснює їх емісію. Основним недоліком паперових грошей є те, що їх легко викрадають,

а також значні транспортні витрати, якщо йдеться про великі суми.

На цьому етапі велику роль на себе переймає влада, що стає гарантом законності та надійності грошей і є їх емітентом, зароджується поняття Центрального банку. Суттєвим фактором розвитку платіжних систем стала поява кредитних грошей: векселів та чеків, що дозволило знизити витрати на транспортування грошей та скоротило час обміну. Все це позитивно вплинуло на ефективність платіжної системи того часу. У цей період платіжна система залежала від фінансових установ та організацій, що здійснювали емісію цих платіжних засобів. Фінансові установи все більше закріплювали та розширювали сферу свого впливу[11].

Революційним в розвитку грошей стала поява електронних грошей. Система обігу, що базується на застосуванні комп'ютерних технологій, дала змогу здійснювати будь-які перекази та розрахунки миттєво, надійно та без зайвих транзакційних витрат. Основним платіжним інструментом стають платіжні кредитні та дебетові картки. Гравцями платіжної системи все ще залишаються економічні суб'єкти, установи-емітенти, влада та фінансові установи. Але тепер платіжна система – це цифрове рішення, що значно прискорює економічні процеси.

Платіжну карткову систему як один з інструментів безготівкової форми розрахунків розглядають в двох аспектах: функціональному та інституціональному. З точки зору функціонального аспекту платіжна карткова система є сукупністю механізмів, форм, методів, принципів організації переказу коштів від однієї особи іншій за зако-

нами, правилами та стандартами, що визначають права, обов'язки та відповідальність учасників.

Інституціональний аспект дозволяє розглядати платіжну карткову систему як сукупність інститутів, що законодавчо регулюються та забезпечують виконання боргових зобов'язань, які виникають в процесі економічної діяльності та формують в рамках систем умови для використання банківських платіжних карток обумовленого стандарту в якості платіжного засобу.

На практиці функціональний та інституціональний аспекти платіжної карткової системи утворюють єдність системи. Тобто механізми переказу коштів не існують поза інститутами, що їх забезпечують. Етап введення в обіг електронних грошей характеризується значним фокусом у банківській сфері як регулятора платіжної системи. На нашу думку, варто виділити ще один етап розвитку платіжної системи. Мова йде про виникнення нових платіжних інструментів, створенням яких світ завдячує не фінансовим установам чи компаніям, що емітують платіжні інструменти, а технологічним компаніям, що мають назву ТехФін компанії.

Компанії ТехФін – це технологічні компанії, які додатково пропонують фінансові послуги поряд із своїми основними технологічними продуктами. Їх не слід плутати з так званим ФінТех, які, у свою чергу, надають виключно фінансові послуги з використанням цифрових технологій. ТехФін компанії починають з розробки технологій, з'ясовуючи, як їх можна пов'язати з фінансами. У табл. 2 наведено порівняння ТехФін компаній з ФінТех впровадженнями.

Таблиця 2

Порівняння ТехФін компаній з ФінТех впровадженнями

Порівняльна ознака	ТехФін	ФінТех
Організаційна структура	Окрема компанія	Є частиною фінансової установи
Основний вид діяльності	Не фінансовий	Фінансовий
Необхідність ліцензії	Не має	Фінансова установа, частиною якої є ФінТех впровадження, повинно мати ліцензію
Зв'язок з фінансовим ринком	Спочатку розробляють нову технологію, потім шукають зв'язок нової технології з фінансами	Шукають шляхи спрощення надання вже існуючих фінансових послуг

Прикладами таких компаній є технологічні гіганти Samsung, Apple, Amazon, Alibaba, тощо. На прикладі PayPal можна побачити динаміку зростання та розповсюдження впливу ТехФін компаній.

На рисунку 1 відображено щорічний обсяг платежів PayPal у період з 2012 по 2020 роки[13].

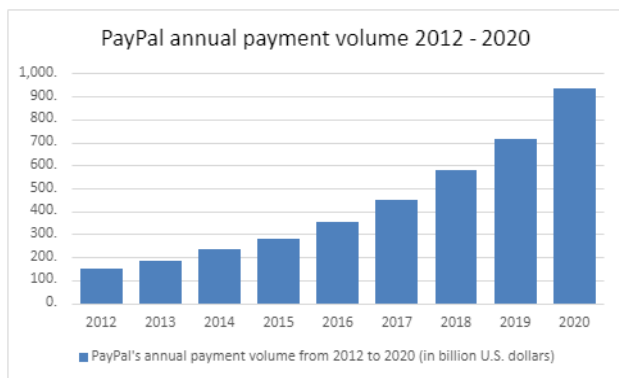

Рис. 1. Щорічний обсяг платежів PayPal 2012–2020 [13]

Як видно з рисунку 1 обсяги платежів не тільки зростають щорічно, але й темп росту з кожним роком все більший.

Варто зазначити, що за даними Всесвітнього банку, загальний обсяг грошових переказів склав у 2020 році 646,237 мільярдів доларів США[14]. Питома вага платежів з використанням PayPal у 2020 році склала 1,4% від загального обсягу платежів. На основі цих даних можна сказати, що в масштабах окремої компанії темп росту PayPal є значним, але констатувати великий вплив ТехФін на фінансовий ринок ще зарано.

Така активність ТехФін компаній призводить до частково змушеного розвитку інструментів фінансового сектору. Так створюються цифрові рішення для проведення платіжних операцій банками та фінансовими установами, спрощується порядок проведення та регулювання операцій шляхом діджиталізації.

В Україні прикладом ФінТех рішення існує так званий «банк в телефоні». Це банк під назвою monobank, що функціонує як мобільний додаток.

На Рисунку 2 відображено зростання клієнтської бази monobank у 2020 році[15].

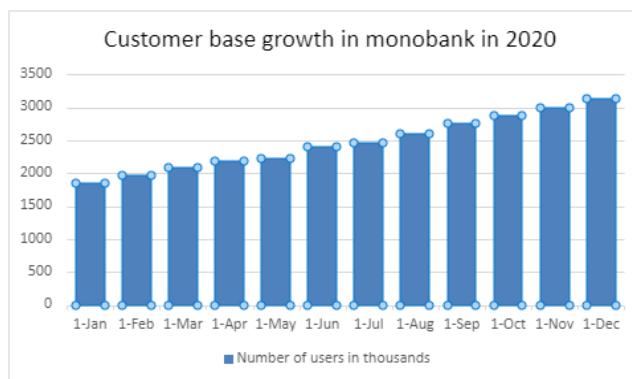

Рис. 2. Зростання клієнтської бази в monobank в 2020 році [15]

У 2020 році кількість клієнтів неухильно зростала. Показник збільшився в 1,7 рази з 1846,2 тис. до 3141,7 тис. клієнтів.

Але варто порівняти дані monobank з даними найбільшого банку країни – Приват-Банку. За даними з офіційного сайту ПриватБанку станом на 2020 рік їхніми послугами користуються понад 20 мільйонів клієнтів[16]. Це більше ніж у 6 разів, порівняно з клієнтською базою monobank. Тому можна зазначити стрімкий розвиток monobank, але про значне захоплення банківського ринку України констатувати зарано.

Такий стрімкий розвиток клієнтської бази можна пояснити затребуваністю інноваційних рішень у фінансовому секторі та конкуренцією, що створюється ТехФін компаніями.

Поряд із відомими платіжними системами за останнє десятиріччя на ринку з'явилися нові системи. Найвідомішою системою у сфері електронних грошей на основі смарт-карток є Mondex. Для цього використовуються спеціальні пристрої Mondex-сумісні телефони. Це дає змогу робити електронні перекази грошей між суб'єктами платіжної системи у будь-яке місце світу з використанням телефонних ліній зв'язку.

Телефон також є своєрідним персональним банкоматом, який може з банківського рахунку перевести на картку електронну готівку.

Західні економісти схиляються до думки, що в майбутньому паперові гроші – банкноти і чеки повністю зникнуть, їх замінять електронні міжбанківські трансакції.

Гроші залишаться, але стануть «невидими-ми».

Ці явище суттєво змінюють погляди на платіжну систему у контексті суб'єктів. Тепер рівноцінним суб'єктом є ще і технологічні компанії, що пропонують революційні та сучасні рішення для здійснення платежів.

На думку сучасного економіста Рісто Гогоскі «платіжна система – це не більше, ніж організований механізм передачі вартості між її учасниками». Ми вважаємо, що це спрощене та стисле визначення інституту платіжної системи. Але в деякому сенсі таке тлумачення відображає сучасні тенденції до спрощення та трансформації понять до більш простих.

Аналізуючи особливості функціонування як ФінТех, так і ТехФін компаній, можемо констатувати, що в цілому прийняття рішень щодо створення, впровадження та використання нових фінансових платіжних технологій та інструментів, організація нових фінансово-технологічних утворень в кінцевому підсумку приймаються як за раціональними мотивами різних груп інвесторів і власників бізнесу, такими як економічна ефективність, прибутковість, співвідношення між ризиком і доходом, рівень економічної та політичної стабільності в країні. тощо, так і за індивідуальним (особисті вподобання, подобається – не подобається критерій, патріотичний, ностальгічний, «бути унікальним» тощо), колективний (сімейний, регіональний, релігійний, національний підхід, «бути як інші» та ін.) і глобальні (зазвичай викликані глобальними тенденціями, включаючи аспекти пандемії) ірраціональні мотиви, спричинені груповою динамікою, груповою психологією та колективною поведінкою.

Розуміння базових мотивів прийняття рішень економічними суб'єктами – учасниками платіжних систем дає можливість державним органам розробити ефективну економічну та інвестиційну політику з метою прискорення інвестиційного процесу в країні. Більш того, рішення в таких сферах, як FinTech та TechFin, менше піддаються впливу ірраціональності, оскільки більша частина такого бізнесу базується на технологічних інноваціях (включаючи використання

штучного інтелекту, бази обробки великих даних для прийняття рішень, автоматизації рішень) та реалізується через міжнародні фінансові та технологічні компанії, коли раціональна основа переважає над ірраціональними особистими та груповими мотивами.

Але на початкових етапах існування такого бізнесу, особливо у формі запуску, він також може страждати від ірраціональності, викликані особистим впливом співзасновників, їхніми традиціями, життєвими принципами тощо. Такий вплив слід враховувати як державним органам, так і формування інвестиційної стратегії країни, що розвивається, та інвесторів при виборі напрямів для інвестицій та розміщення капіталу.

Висновки. Існує багато поглядів на визначення поняття «Платіжна система». Вони відрізняються, підходами, поглядами з різних наукових сфер. У роботі було надано удосконалене, більш точне та, у той самий час, більш узагальнююче поняття платіжної системи.

Платіжна система – це сукупність відносин, що виникає між економічними суб'єктами в процесі створення, обміну, розподілу та перерозподілу платіжних інструментів з метою здійснення розрахунків, переказу коштів та врегулювання боргових зобов'язань між учасниками економічного обігу.

З розвитком і трансформацією платіжних інструментів платіжна система еволюціонує. Від найпростішої системи, що задовольняє потребу погашення зобов'язань, платіжна система перетворилася на цілий економічний інститут зі своїми правилами, нормами та механізмами.

Наразі світ все більше глобалізується, процеси пришвидшуються та спрощуються. Ми споглядаємо утворення нових платіжних інструментів та видозміни звичної економіки. Тому питання визначення поняття платіжної системи, вивчення її ролі та впливу на економіку світу все ще залишається актуальними.

Література

1. Циганов С. А. Розвиток електронних платіжних систем в Україні: міжнародний аспект та ін-

ституціональні засади. / С. А. Циганов, В. В. Апелкова // Фінансовий простір. – 2015. – № 3 (19).

2. Бабух І. Б. Інституціональний підхід до аналізу платіжної системи як самостійної сфери економічних відносин / І. Б. Бабух, П. О. Нікіфоров // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – Економічні науки. – 2016. – Вип. 2. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchetei_2016_2_12

3. Офіційний сайт НБУ – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/>

4. Мишкін Ф. С. Економічна теорія грошей, банківської справи і фінансових ринків : підручник / Ф. С. Мишкін. – Київ: Williams, 2007.

5. Образцов М. Платёжные системы : Учебн. пос. / М. Образцов. – Санкт-Петербург: Изд-во СПбГУЕФ, 2002.

6. Лагутін В. Д. Гроші та грошовий обіг: Навч. пос. / В. Д. Лагутін. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2001.

7. Вовчак О. Д. Платіжні системи: Навч. пос. / О. Д. Вовчак, Г. С. Шпаргало, Т. Я. Андрейків. – К. : Знання, 2008.

8. Кравченко І. С. Визначення сутності поняття «платіжна система». / І. С. Кравченко, Ю. С. Балакіна // Фінансовий простір. – 2014. – № 3 (15).

9. Мазіна Ю. Ю. Нагляд за платіжними системами (на прикладі приватних платіжних систем): автореф. дис. к. ек. наук: 08.00.10 / ІГХТУ. – Іваново, 2002.

10. Коробейникова О. М. Теоретико-методологічний аналіз сутності локальних платіжних систем / О. М. Коробейникова // Сучасна економіка: проблеми, тенденції, перспективи. – 2013. – № 9.

11. Івасів Б. С. Гроші та кредит : підручник / Б. С. Івасів. – К. : Кондор, 2008.

12. Островська Н. С. Ефективність міжнародних платіжних систем в умовах сучасних інформаційних технологій / Н. С. Островська, Б. І. Лотоцький // Східна Європа: економіка, бізнес та управління – 2018. – Випуск 1 (12).

13. PayPal – Statistics & Facts. Statista – Режим доступу: https://www.statista.com/topics/2411/paypal/#dossierSummary_chapter1

14. Personal remittances, received (current US\$) – Режим доступу: <https://data.worldbank.org/indicator/BX.TRF.PWKR.CD.DT?end=2020&start=2005&view=chart>

15. Підсумки 2020. monobank: – Режим доступу: <https://www.monobank.ua/2020?lang=uk>

16. Підсумки роботи ПриватБанку: – Режим доступу: <https://privatbank.ua/cpa/pidsumky>

References

1. Tsyhanov, S.A., & Apelkova, V.V. (2015). Rozvytok elektronnykh platizhnykh system v Ukraini: mizhnarodnyi aspekt ta instytutsionalni zasady. *Finansovyi prostir*, 3(19).

2. Babukh, I.B., & Nikiforov, P.O. (2016). Instytutsionalnyi pidkhdid do analizu platizhnoi systemy yak samostiynoi sfery ekonomichnykh vidnosyn. *Visnyk Chernivetskoho torhovelno-ekonomichnoho instytutu, Ekonomichni nauky*, Issue 2. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchetei_2016_2_12

3. Ofitsiyni sait NBU. (n.d.). /Retrieved from <https://bank.gov.ua/>

4. Myshkin, F.S. (2007). *Ekonomichna teoriia hroshei, bankivskoi spravy i finansovykh rynkiv*. Kyiv: Williams.

5. Obratsov, M. (2002). *Platyoizhnye sistemy*. Sankt-Peterburh: SPbHUEF.

6. Lahutin, V.D. (2001). *Hroshti ta hroshovi obih*. Kyiv: Znannia.

7. Vovchak, O.D., Shparhalo H.Ye., & Andreikiv T.Ya. (2008). *Platizhni systemy*. Kyiv: Znannia.

8. Kravchenko, I.S., & Balakina, Yu.S. (2014). *Vyznachennia sutnosti poniattia «Platizhna systema»*. *Finansovyi prostir*, 3(15).

9. Mazina, Yu.Yu. (2002). *Nahliad za platizhnymy systemamy (na prykladi pryvatnykh platizhnykh system*. Extended abstract of candidate's thesis. Ivanovo: IHKhTU.

10. Korobeynikova, O.M. (2013). *Teoretyko-metodolohichniy analiz sutnosti lokalnykh platizhnykh system*. *Suchasna ekonomika: problemy, tendentsii, perspektyvy*, (9).

11. Ivasiv, B.S. (2008). *Hroshti ta kredyt*. Kyiv: Kondor.

12. Ostrovska, N.S., & Lototskyi, B.I. (2018). *Efektynnist mizhnarodnykh platizhnykh system v umovakh suchasnykh informatsiinykh tekhnolohiy*. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*, Issue 1(12).

13. PayPal - Statistics & Facts. Statista. Retrieved from https://www.statista.com/topics/2411/paypal/#dossierSummary_chapter1

14. Personal remittances received (current US\$). Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/BX.TRF.PWKR.CD.DT?end=2020&start=2005&view=chart>

15. Pidsumky 2020. Monobank. Retrieved from <https://www.monobank.ua/2020?lang=uk>

16. Pidsumky roboty PryvatBanku. Retrieved from <https://privatbank.ua/cpa/pidsumky>

PAYMENT SYSTEM AS A BASIC ELEMENT OF THE DIGITAL ECONOMY:
INSTITUTIONAL-BEHAVIORAL ASPECTS

*O. V. Yermoshkina, D.E., Professor, N. M. Musaeva, Post-graduate student,
Dnipro University of Technology*

Methods. To solve the tasks identified in the work the following methods were used: historical and logical methods – to study the existing interpretations of the «payment system» concept, and critical analysis to formulate our own interpretation taking into account the features of digital economic transformation; systematization methods – to form and justify the approach to building the author's vision of the payment system development processes as a basic element of the digital economy. The study also used the basic concepts of behavioral finance, which allowed to establish the motivational features of FinTech and TechFin companies' formation in the financial market.

Results. The article formulates a new interpretation of «payment system» concept in order to update it to further identify economic entities interaction patterns in the mechanism of digital economy. The study of payment instrument development theories allowed the authors to characterize the role of the payment system in the economy. Based on a retrospective analysis of the development process of the payment system using an evolutionary approach, the stage of emergence of FinTech and TechFin companies was singled out. In order to identify the degree of penetration of new types of companies into the traditional financial market, there were studied the dynamics of payments of TechFin (PayPal) and the dynamics of growth of FinTech's customer base (monobank), which are examples of transformed successful digital instruments.

Novelty. The proposed interpretation of «payment system» concept allows to comprehensively cover all economic entities involved in the process of exchanging payment instruments, and effectively analyze the interaction of both classical and emerging economic institutions in the digital transformation of society.

Practical value. The formulated difference between the concepts of TechFin companies and FinTech implementations allows to differentiate their activities, prepare companies legally and technologically, and choose the appropriate way to implement new technology for financial transactions.

Keywords: payment system, payment instrument, TechFin company, FinTech implementation, behavioral finance.

Надійшла до редакції 18.11.21 р.